

Національний університет
водного господарства
та природокористування

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут права
Кафедра спеціальних юридичних дисциплін

07-01-67

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до практичних занять та самостійної роботи

з навчальної дисципліни
«МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»
для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за
спеціальністю 081 «Право»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною комісією зі
спеціальності 081 «Право»,
Протокол № 5 від «26» 06 2019 р.

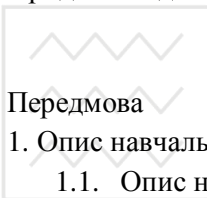
Рівне – 2019

Методичні вказівки до практичних завдань та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 081 «Право» денної та заочної форми навчання / Мельничук Ю. І. – Рівне : НУВГП, 2019. – 17 с.

Укладач: Мельничук Ю. І., доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін.

Відповідальний за випуск: Кафарський В. І., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін.

ЗМІСТ

Передмова	3
1. Опис навчальної дисципліни та її структура	
1.1. Опис навчальної дисципліни	4
1.2. Тематика практичних занять	5
1.3. Контрольні заходи та засоби діагностики	6
1.4. Критерії та шкала оцінювання	6
2. Плани практичних занять	7
3. Самостійна робота студентів	10
4. Рекомендована література	16

Передмова

Для дослідників-початківців дуже важливо мати уявлення про методологію та методи наукової творчості, оскільки саме на перших кроках до оволодіння навичками наукової роботи найбільше виникає питань саме методологічного характеру. Передусім бракує досвіду у використанні методів наукового пізнання, застосуванні логічних законів і правил, нових засобів і технологій. Тому є сенс розглянути ці питання докладніше.

Сучасний висококваліфікований юрист повинен володіти глибокими знаннями та критичним, аналітичним, конструктивним мисленням. Тому, необхідно досконало володіти методологією наукових досліджень та вмінням практично застосувати методи пізнання. Якщо практичний досвід майбутні спеціалісти набувають у процесі навчальної та виробничої практики, а також безпосередньо на виробництві чи у невиробничих організаціях, то навички науково-дослідної роботи вони повинні отримати у вищих навчальних закладах. Отже, наукова підготовка студентів і магістрів зокрема – одне з важливих завдань навчання. Навчальна дисципліна «Методологія наукових досліджень» передбачає формування культури та навичок проведення досліджень, упровадження їх результатів у практику діяльності організацій. Дана навчальна дисципліна є теоретичною основою сукупності знань та вмінь, що формують професійний рівень юриста в системі юридичної освіти.

Предмет вивчення - є система загальних принципів і підходів наукового пізнання, методи, технології пізнання, що пов'язані з науковою та практичною професійною діяльністю в галузі права.

Метою навчальної дисципліни є формування знань з методології, теорії методу і процесу, методичного забезпечення науково-дослідної діяльності, на студентському рівні, на етапах магістерських досліджень.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу передбачає наявність системних та ґрунтовних знань із курсу

– «Теорія держави і права», «Конституційне право України», «Логіка», «Кримінального права та процесу», «Цивільного права та процесу».

Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України.

1. Опис навчальної дисципліни та її структура

1.1 Опис навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» є: підготовка та залучення студентів до здійснення науково-дослідницької діяльності, ознайомлення їх зі стратегією та тактикою проведення досліджень, надання їм певних знань щодо методології, методики й інструментарію дослідження та підготовки ними публікації, кваліфікаційних робіт. Навчитись застосовувати в дослідженнях методи аналізу інформаційних джерел та організації наукової праці.

Завдання – сформувати систему знань теоретичного та практичного характеру, які стосуються вивчення знань та формування практичних навичок, а саме:

- особливостей предмету методології наукового дослідження;
- функцій методології науки;
- класифікацій методів наукового дослідження;
- технології наукового дослідження;
- методології створення наукових повідомлень;
- застосування методології наукового дослідження у написанні наукових робіт;
- застосування методів наукового дослідження;
- обґрунтування проблеми дослідження;
- формулювання теми дослідження, мети, завдань; - написання наукових публікацій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати: основні теоретичні поняття курсу, що дозволить їм зрозуміти сутність процесу наукового дослідження; предмет і сутність науки та її головна функція; особливості розумової праці вченого; порядок організації наукових досліджень;

основні бази наукових досліджень; основні положення наукових методологій; загальні методи наукових досліджень; спеціальні методи юридичних досліджень; логіку наукового дослідження; методологію написання наукових повідомлень; **вміти:** застосовувати в практичній діяльності набуті в практичній діяльності набуті теоретико-методологічні знання; підготувати наукову доповідь з проблем методології та організації наукових досліджень; аналізувати першоджерела та наукову літературу; аналізувати зміни в законодавстві з точки зору різноманітних наукових методів і методологій; дати порівняльну характеристику основних наукових методів і методологій; самостійно виявляти як позитивні моменти так і слабкі сторони в застосовуваних наукових концепціях; творчо застосовувати набуті знання в процесі правотворчої діяльності і наукової праці; формулювати наукові проблеми; підбирати адекватні методи наукового дослідження з метою вирішення дослідницьких завдань; формулювати робочі гіпотези та визначати дослідницькі завдання; визначати діагностичні виміри досліджуваних явищ.

1.2 Тематика практичних занять

№ з/п	Назва теми
1	Тема 1. Поняття науки як системи знань дисципліни
2	Тема 2. Основні положення наукової методології.
3	Тема 3. Загальне поняття про методи наукових досліджень. Характеристика теоретичних методів досліджень.
4	Тема 4. Характеристика емпіричних методів дослідження.
5	Тема 5. Методологія креативного рішення проблем
6	Тема 6. Загальна характеристика процесу наукового дослідження
7	Тема 7. Інформаційне забезпечення наукових досліджень
8	Тема 8. Методика оформлення результатів наукового дослідження.

1.3 Контрольні заходи та засоби діагностики

Поточний контроль знань студентів з навчальної дисципліни проводиться за формами:

- оцінювання роботи студентів на лекціях;
- усного опитування на практичних заняттях, участь в обговоренні проблемних питань, оцінки розв'язування ситуаційних завдань;
- виконання поточних контрольних робіт за темами змістових модулів

1.4. Критерії та шкала оцінювання

Основними критеріями, що характеризують рівень компетентності студента при оцінюванні результатів поточного контролю з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» є:

- повнота і вчасність виконання всіх видів навчальної роботи, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни;
- глибина і характер знань навчального матеріалу за змістом навчальної дисципліни, що міститься в основних та додаткових рекомендованих літературних джерелах;
- вміння аналізувати явища, що вивчаються у їх взаємозв'язку і розвитку;
- характер відповідей на поставленні питання (чіткість, логічність, лаконічність, послідовність тощо);
- вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних занять;
- вміння аналізувати достовірність одержаних результатів.

Оцінювання результатів поточного контролю проводиться у розрахунку від 0 до 60 балів. Основними методами оцінювання є:

- аналіз усних відповідей;
- виконання практичних завдань.

Оцінювання виконання завдань здійснюється за такими критеріями (у % від кількості балів, виділених на завдання із заокругленими до цілого числа):

0% - завдання не виконано;

40% - завдання виконано частково, висновки не аргументовані і не конкретні, звіт підготовлено недбало;

60% - завдання виконано повністю, висновки містять окремі недоліки, судження студента не достатньо аргументовані, звіт підготовлено з незначним відхиленням від вимог;

80% - завдання виконано повністю і вчасно, проте містить окремі несуттєві недоліки несистемного характеру;

100% - завдання виконано правильно, вчасно і без зауважень.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Кількість набраних балів студентом	Оцінка за національною шкалою
90-100 балів	Відмінно
82-89 балів	Добре
74-81 балів	
64-73 балів	
60-63 балів	Задовільно
35-59 балів	
1-34 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання
	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу

2. Плани практичних завдань

МОДУЛЬ I

Змістовий модуль 1. Теоретичні основи наукової діяльності

Тема 1. Поняття науки як системи знань.

1. Сутність пізнання. Рівні та види наукового пізнання.
2. Предмет і сутність науки та її головна функція. Сучасна система наукових знань. Наукова школа: структура, функції та основні ознаки.
3. Поняття дисциплінарні та міждисциплінарні дослідження.
4. Класифікація наук. Підходи до класифікації наук: методологічний, гносеологічний, логічний. Мета і завдання фундаментальних та прикладних наук.

5. Наукова діяльність, її види та форми. Сутність наукового дослідження.
6. Організація науково-дослідної роботи в Україні.
7. Міжнародна науково-технічна співпраця України. Міжнародні програми розвитку науково-технічної співпраці між Україною і Європейським Союзом.

Тема 2. Основні положення наукової методології.

1. Методологія наукових досліджень: значення, сутність, мета, принципи, завдання та функції.
2. Гносеологічний, логічний і методологічний підходи.
3. Характеристика понять: методологія, наукова ідея, гіпотеза, закон, закономірності, принципи, аксіома, теореми, категорія.
4. Методологія і методи наукового пізнання.
5. Діалектичний та герменевтичний підходи в юридичних дослідженнях.
6. Відмінності загальної та часткової методології.

Тема 3. Загальне поняття про методи наукових досліджень. Характеристика теоретичних методів досліджень.

1. Методи дослідження та їх класифікація:
  - 1.1. Загальні методи наукового дослідження.
  - 1.2. Спеціальні методи дослідження.
  - 1.3. Методи теоретичного дослідження.
2. Критерії відбору методології дослідження.
3. Застосування логічних законів і правил.

Тема 4. Характеристика емпіричних методів дослідження.

1. Поняття та загальна характеристика емпіричних методів наукового дослідження
2. Спостереження як емпіричний метод наукового дослідження.
3. Вимірювання, порівняння, узагальнення як базові емпіричні методи.
4. Експеримент як науковий метод: види, етапи проведення.

5. Інші емпіричні методи дослідження: опитування, експертна оцінка, метод асоціацій та аналогій та ін.

Тема 5. Методологія креативного рішення проблем.

1. Знання та креативність.
2. Методи креативного рішення проблем.
3. Принципи й алгоритми розв'язання інноваційних завдань.
4. Синергетика, синектика, коучунг як методологічні основи пізнання.
5. Особливості застосування креативних методів у юриспруденції.

Змістовий модуль 2. Технологія проведення та особливості оформлення наукового дослідження

Тема 6. Загальна характеристика процесу наукового дослідження.

1. Процес наукового дослідження та його стадії.
2. Наукова проблема й обґрунтування теми дослідження. Гіпотези у науковому дослідженні.
3. Визначення мети, завдань, об'єкта й предмета дослідження.
4. Логічні основи аргументації у методології наукових досліджень.
5. Дослідна та завершальна стадії науково-дослідного процесу.
6. Логічні та предметні помилки в наукових дослідженнях.

Тема 7. Інформаційне забезпечення наукових досліджень.

1. Документальні джерела інформації. Види документів.
2. Бібліографічний апарат наукового дослідження.
  - 2.1. Правила складання бібліографічного опису для списку літератури та джерел.
  - 2.2. Правила бібліографічного опису окремих видів документів.
  - 2.3. Правила написання цитат і бібліографічних посилань у текстах наукових, навчальних робіт.

3. Пошук інформації у процесі наукової роботи.
4. Електронний пошук наукової інформації.

Тема 8. Методика оформлення результатів наукового дослідження.

1. Види наукових кваліфікаційних робіт, місце магістерської роботи серед них.
2. Види наукових публікацій:
  - 2.1. Наукова монографія.
  - 2.2. Наукова стаття.
  - 2.3. Тези наукової доповіді (повідомлення).
  - 2.4. Наукова доповідь (повідомлення).
3. Правила оформлення публікацій.

3. Самостійна робота студентів

Самостійна робота сприяє кращому засвоєнню студентами матеріалу з навчальної дисципліни «Методологія наукових досліджень» та формуванню у них навичок та вмінь одержувати додаткові знання.

Формами самостійної роботи студентів є:

- доопрацювання матеріалів лекцій та опрацювання літератури, що пропонується до вивчення по темах навчальної дисципліни;
- підготовка до практичних (семінарських) занять, виконання завдань по темах практичних занять;
- підготовка письмових відповідей на питання для самопідготовки;
- робота в інформаційних мережах;
- вибір теми, розробка плану та написання реферативної роботи;
- самостійне вивчення та складання конспектів по темах, що виносяться на самостійне вивчення.

Результативність самостійної роботи виявляється під час заслуховування та обговорення доповідей, захисту рефератів, поточного модульного контролю знань, перевірки письмових відповідей та підсумкового оцінювання успішності студентів.

3.1.Перелік тем доповідей

№ з/п	Назва теми
1	Поняття, зміст і функції науки.
2	Емпіризм, емпіричні та теоретичні дослідження.
3	Загальна характеристика процесу наукового пізнання.
4	Принципи організації наукової праці.
5	Організація наукової діяльності в Україні.
6	Науковий потенціал України, Тернопільської області.
7	Організація наукової діяльності за кордоном.
8	Інноваційно-креативний потенціал вищої освіти.
9	Система вищої освіти у розвинутих країнах Світу.
10	Проблеми та недоліки системи вищої освіти в Україні.
11	Законодавство України щодо регулювання наукової діяльності.
12	Методи впровадження результатів науково-дослідних розробок.
13	Основні наукові відкриття ХХ століття.
14	Найбільші наукові відкриття ХХІ століття.
15	Світові науковці та їхній вклад в розвиток науки та науково-технічного прогресу.
16	Ефект та ефективність наукових досліджень.
17	Фактори, за рахунок яких можна підвищити ефективність наукових досліджень.
18	Основні методи проведення наукових досліджень.
19	Використання економіко-математичних методів дослідження економічних процесів.
20	Значення гіпотез в розвитку науки.
21	Матеріально-технічне та фінансове забезпечення наукової діяльності в Україні та за кордоном.
22	Історія зародження і розвитку методології наукових досліджень.
23	Методи перевірки достовірності наукових суджень, гіпотез.
24	Обмеженість можливостей реалізації наукових результатів

	у виробництво.
25	Аксіоми, на яких базується наука.
26	Закони науки як істинні знання.
27	Дослідження діяльності підприємства за допомогою наукових методів: системний підхід, системний аналіз.
28	Пріоритетні напрямки розвитку науки в Україні і їх державна підтримка.
29	Наукова діяльність Тернопільщини.

3.2. Завдання

Виконується у формі мультимедійного видання – презентації із застосуванням елементів мультимедіа (за певним варіантом, погодженим з викладачем) і доповідається перед аудиторією.

Структура завдання наступна:

Вступ.

Теоретична частина.

Аналітична частина.

Дослідна (проектна) частина.

Висновки.

Перелік використаної літератури, статичної звітності.

Додатки.

У *вступі* слід обґрунтувати актуальність теми, рівень її теоретичного та практичного опрацювання, значення для вирішення практичних проблем в науковій сфері. Сформулювати мету завдання, аргументувати вибір об'єкта та предмета дослідження, а також охарактеризувати структуру роботи.

Обсяг вступу – 1 сторінка.

Теоретична частина. У ній потрібно аналізувати теоретичні напрацювання науковців, практиків у даній галузі з досліджуваної теми, творчо оцінити різні теоретичні підходи. Визначити свій підхід щодо подальшого використання конкретних теоретичних розробок.

Обсяг теоретичної частини – 4-5 сторінок.

Аналітична частина повинна базуватися на аналізі показників, тенденції їх зміни протягом 3-х останніх років із досліджуваної теми на підприємстві. При цьому виявити рівень

реалізації теоретичних розробок на практиці, оцінити фактичний стан справ з науково-дослідною і конструкторською роботою на мікро- чи макрорівні. Дослідити основні чинники, які найбільше впливають на досліджувану проблему, зацентрувати увагу на недоліках.

Обсяг розділу – 4-5 сторінок.

Дослідна частина передбачає пропозиції, обґрунтування, розроблення методології, шляхів і напрямків щодо вирішення проблеми, яка розглядається. На основі виявлених недоліків і досліджень, проведених у теоретичній частині, запропонувати науково-обґрунтовані та ефективні підходи усунення проблеми, можливість адаптації теоретичних досліджень до практики. У цьому розділі бажано навести конкретні техніко-економічні розрахунки з удосконалення науково-прикладної діяльності, відобразити елементи новизни. Ця частина має найбільш вагоме значення при оцінці всього завдання.

Обсяг – 4-5 сторінок.

Висновки повинні містити короткий підсумок основних результатів дослідження, можливості їх використання у практиці.

Обсяг висновків – 1 сторінка.

Додатки є необов'язковими. До загального обсягу завдання вони не входять.

Список використаної літератури є обов'язковим. Розміщення літературних джерел здійснювати в алфавітному порядку згідно з ДСТУ.

Також можна розробити завдання у формі мультимедійного видання – презентацію із застосуванням елементів мультимедіа (за певним варіантом, погодженим з викладачем).

3.3. Ключові поняття

Наука - це особлива форма людської діяльності, яка склалася історично і має своїм результатом цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони й методи дослідження. Науковими слід вважати будь-які дослідження, теорії, гіпотези, які припускають перевірку.

Теорія - вчення, система ідей, поглядів, положень, тверджень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища, а *закон* - це внутрішній зв'язок явищ, що зумовлює їхній закономірний розвиток.

Гіпотеза являє собою наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких процесів (явищ) або причин, які зумовлюють даний наслідок. Гіпотеза є складовою наукової теорії.

Наукові методи - це весь арсенал накопичених методів дослідження, які використовуються у процесі наукової діяльності в даному конкретному циклі.

Наукова діяльність - інтелектуальна творча діяльність, що спрямована на здобуття й використання нових знань.

Емпіричним називається наукове знання, яке отримано з досвіду, шляхом спостереження та експериментально. Результати такого знання фіксуються органами чуттів або приладами, які їх замінюють, і дають уявлення про якість й відношення досліджуваних явищ. Ці уявлення викладаються у вигляді понять, категорій. Емпіричні знання - це базис для подальшого розвитку наукового знання.

Теоретичні знання відбивають об'єкт на рівні його внутрішніх зв'язків, закономірностей становлення, розвитку та існування. На теоретичному рівні пізнання узагальнює емпіричні дані, встановлює значущість і практичну цінність тих чи інших методів дослідження, виявляє справжнє співвідношення емпіричних даних та існуючих теорій, формулює нові узагальнення і висновки в межах теорій, які раніше існували.

Фундаментальні наукові дослідження - це наукова теоретична та/або експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

Прикладні наукові дослідження - це наукова й науково-технічна діяльність, спрямована на здобуття й використання знань для практичних цілей.

Поняття «*методологія*» має два основних значення: по-перше, це - система певних правил, принципів і операцій, що

застосовуються у тій чи іншій сфері діяльності (в науці, політиці, мистецтві тощо); по-друге, це - вчення про цю систему, загальна теорія методу.

Методика - це фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату.

Експеримент - це цілеспрямоване і активне втручання у хід процесу, що вивчається, відповідні зміни об'єкта чи його відтворення у спеціально створених і контрольованих умовах.

Науковий напрям - це сфера наукових досліджень наукового колективу, спрямованих на вирішення певних значних фундаментальних чи прикладних завдань.

Анотація - це спресований, стислий і точний зміст першоджерела. Анотації складають на документ у цілому.

Економетрика - це розділ економічної науки, що вивчає кількісні закономірності в економіці за допомогою кореляційно-регресійного аналізу і широко застосовується при плануванні та прогнозуванні економічних процесів в умовах ринку.

Монографія - науково-книжкове видання певного дослідження однієї проблеми або теми, що належить одному чи кільком авторам. Розрізняють два види монографій - наукові й практичні.

Стаття - це вміщені в науковому журналі чи збірнику результати дослідження конкретного питання, що мають певне наукове й практичне значення.

Автореферат дисертації - це наукове видання у вигляді брошури авторського реферату проведеного дослідження, яке подається на здобуття наукового ступеня.

Приклад оформлення літератури

<http://aphd.ua/pryklady-oformlennia-bibliografichnoho-opysu-vidpovidno-do-dstu-83022015/>

4. Рекомендована література

4.1. Базова

1. Краус Н. М. Методологія та організація наукових досліджень: навчально - методичний посібник. Полтава : Оріяна, 2012. 183 с.
2. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. К. : Кондор, 2003. 192 с.
3. Політична наука: Методи дослідження : підручник / за ред. О. А. Габрієляна. К. : Видавничий центр «Академія», 2012. 320 с.
4. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посібник для студентів / За ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
5. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. К. : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.

4.2. Допоміжна

1. Алексеев А. П. Аргументация. Познание. Общение. Москва, 1991. 150 с.
2. Андрос Е. Н. Истинна как проблема познания и мировоззрения. Киев, 1984. 47 с.
3. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень. Київ, 2002. 480 с.
4. Гетманова А. Д. Логика. Москва, 2002. 416 с.
5. Грищенко І. М. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Київ, 2001. 185 с.
6. Економічні дослідження (методологія, інструментарій, організація, апробація) : навч. посіб. / за ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т., 2010. 280 с.
7. Єріна А. М. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / А. М. Єріна. Київ : Центр навч. л-ри., 2004. 212 с.
8. Канке В. А. Основные философские направления в концепции науки / В. А. Канке. Москва, 2000. 220 с.
9. Клименюк О. В. Методологія та методи наукового дослідження : навч. посіб. Київ : Міленіум., 2005. 186 с.
10. Дудченко А. А. основы научных исследований : науч. пособие. Київ, 2000. 114 с.

11. Методологические вопросы науковедения / под ред. В. И. Оноприенко. Київ, 2001. 340 с.

12. Демківський А. В. Основи методології наукових досліджень : навч. посібн. К. : Акад. муніцип. упр., 2012. 276 с.

4.3. Інформаційні ресурси

1. Електронні наукові видання НБУ ім. В.І.Вернадського.

URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=F&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21CNR=20&Z21ID=

2. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія. URL: <http://www.ials.sas.ac.uk/library/library.htm>

3. Юридична бібліотека Школи права Йелльського університету. URL: <http://www.law.yale.edu/library/>

4. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://kmu.gov.ua>

5. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)». URL: <http://www.nau.ua>

